

Розділ 2
**ПСИХОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ
УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ
ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
ТА ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ
ПІДГОТОВКИ КУРСАНТІВ І СТУДЕНТІВ
ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

УДК 159.99

**Я. С. Андрушко,
О. І. Михаць**

**ПСИХОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ
СТАТЕВИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ
КАР'ЄРНИХ ОРІЄНТАЦІЙ
У СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ**

Проаналізовано результати емпіричного дослідження статевої відмінності кар'єрних орієнтацій у студентській молоді. Розглянуто кар'єру як суб'єктивно усвідомлені судження особистості про власне трудове майбутнє, очікувані шляхи самовираження і задоволення роботою.

Встановлено більшу придатність чоловіків для керівних ролей. Охарактеризовано жінок як берегинь домашнього затишку, здатних співпереживати та бути відданими, а також притаманність їм якостей, спрямованих на емоційний аспект.

Ключові слова: *кар'єра, кар'єрні орієнтації, студентська молодь, статя.*

Постановка проблеми. На сучасному етапі соціально-політичного й економічного реформування, створення демократичного суспільства все більшої ваги набуває забезпечення умов для самореалізації молоді, помітно зростає інтерес до проблеми статевої рівності. Це явище можна розглядати з точки зору особливостей сприйняття індивідами різної статі відмінностей між чоловіками та жінками, а також оцінки цих відмінностей. Різниця в уявленнях індивідів про чоловіка та жінку суттєво впливає на гендерну стратифікацію суспільства.

Професійна реалізація є складовою частиною самореалізації особистості, зокрема студента, і стосується насамперед професійної

орієнтації та професійного самовизначення людини, психологічних аспектів її професійної підготовки, визначення індивідуально-психологічних особливостей, що реалізуються в професійній діяльності. У зв'язку з цим у розвинених країнах світу спостерігається підвищений інтерес до феномена статі людини; обумовлюється він різними факторами, найперше проблемами у його класифікації.

Стан дослідження. Теоретично-методологічним підґрунтям аналізу стали наукові тлумачення особливостей професійної кар'єри, які здійснили Д. Сьюпер, Д. Тідман, Д. Холл, Е. Роу, Е. Шейн, Д. Мак-Клелланд, А. Агапов, А. Єгошин, В. Мітін, К. Сарматова, В. Шаповалов, Є. Шипілова, а також кар'єрні орієнтації, вивчені Е. Шейном, С. Белічевою, В. Лавриненко, В. Ядовим. Не менш важливим аспектом є гендерний ракурс професійної кар'єри. Однак поряд із широтою і різноманітністю сучасних гендерних досліджень загалом, котрі провели С. де Бовуар, Е. Іглі, Н. Тодороу, М. Хорнер, К. Гілліган, Дж. Б. Міллер, С. Бем, М. Палуді, Ш. Берн, Дж. Холл, Д. Бест, О. Кікінеджи, Т. Говорун, С. Лавриненко, В. Кравець, І. Найдовська, О. Кочарян, І. Жеребкіна, Л. Штильова і ін., гендерні особливості побудови кар'єри, а особливо гендерний аспект кар'єрних орієнтацій молоді (за винятком тих, що здійснили Л. Почебут, В. Чикер, І. Дембицька), не стали предметом психологічного аналізу. Наразі вивчаються соціокультурні орієнтації студентської молоді (А. Похресник), кар'єрні орієнтації студентів на завершальному етапі навчання у вищому навчальному закладі (О. Терновська), психологічна структура кар'єрної готовності випускника вищого навчального закладу (А. Міронова-Тихомірова).

Питання професійного розвитку розглянуто в публікаціях психологів А. Двініна, Н. Дряхлова, Р. Кричевського, А. Кравченко, В. Мальцева, А. Макарової, А. Пригожина, Р. Ривкіної, М. Удальцової та ін. Зокрема, як зазначає С. Максименко, пізнавальними у вивченні кар'єри стали наукові праці В. Романова, оскільки в них розкрито концептуальні основи кар'єри і кар'єрної стратегії; проаналізовано стан і стратегічні орієнтири кар'єрного розвитку особистості.

Метою статті є висвітлення статевої відмінностей кар'єрних орієнтацій у студентської молоді.

Виклад основних положень. Кар'єрні орієнтації з'являються у результаті накопичення досвіду розвитку кар'єри, вони стійкі і можуть залишатися стабільними тривалий час [1].

На нашу думку, кар'єра – це суб'єктивно усвідомлені власні судження особистості про своє трудове майбутнє, очікувані шляхи самовираження і задоволення роботою.

Нагадаємо, що однією з найважливіших характеристик особистості, котра обумовлює успішність професійного шляху спеціаліста, є кар'єрна орієнтація, що визначається як сукупність вимог особистості до власної професії та до себе як професіонала. Кар'єрні орієнтації – це комплекс, який охоплює особистісні, ціннісно-мотиваційні характеристики індивіда, задоволеність працею тощо. Відповідно, проаналізуємо виявлені статеві особливості кар'єрних орієнтацій у студентів.

Під час дослідження використано такі методи й методики: метод теоретичного аналізу літератури з теми дослідження; метод емпіричного дослідження; метод якісно-кількісної обробки одержаних даних; метод порівняння *t*-критерій Ст'юдента; метод лінійної кореляції Пірсона; методику «Мотивації професійної діяльності» (К. Замфір у модифікації А. Реана); методику дослідження ціннісних орієнтацій С. Бубнової; методику діагностики ціннісних орієнтацій в кар'єрі («Якорі кар'єри» Е. Шейна, переклад і адаптація В. Чикера, В. Винокурова); гендерно-рольовий опитувальник С. Бем; 16-факторний особистісний опитувальник Р. Кеттела (форма С).

У дослідженні взяли участь 100 студентів факультету психології Львівського національного університету імені І. Франка.

Вивчення психології чоловіків та жінок, їхніх психологічних відмінностей один від одного, різниці на рівні перебігу емоційних, поведінкових, когнітивних процесів активізувалось упродовж останнього десятиліття.

Питання, що охоплюють дослідження статевої особливості людей, їхні психологічні відмінності та життєві орієнтації, стали доволі обговорюваними, оскільки роль чоловіка і жінки в сучасному світі зазнає кардинальних змін. Ця тема хвилює багатьох сучасних учених та дослідників, які вбачають у зміні гендерних ролей також зміни психології представників двох статей.

Отже, спершу потрібно порівняти результати чоловіків (45%) і жінок (55%) за допомогою *t*-критерію Ст'юдента (табл. 1).

Як бачимо, спостерігаються сутнісні відмінності за кар'єрними орієнтаціями «служіння» ($t = 3,44$, $p < 0,001$), котре притаманне жінкам, та «виклик» ($t = 3,35$, $p < 0,001$), який властивий переважно чоловікам. Це означає, що жінки прагнуть у своїй кар'єрі досягати цілей, допомагаючи та виконуючи професійно свої обов'язки, зважаючи на духовну складову праці; при цьому дещо ігнорують матеріальну компоненту. Водночас чоловіки зорієнтовані на виконання унікальних складних завдань, виконання яких передбачає конкуренцію, боротьбу, активність.

**Результати порівняльного аналізу
за t-критерієм Ст'юдента жінок і чоловіків**

№ з/п	Шкали	t-критерій	Значимість (двостороння)
1	Служіння	3,441	0,001
2	Виклик	3,353	0,001
3	Милосердя	3,565	0,000
4	Фемінність	4,972	0,000
5	Підозрілість	3,453	0,001

Значні відмінності виявлено за ціннісною шкалою «милосердя», ($t = 3,56$, $p < 0,000$), що притаманно представницям жіночої статі. Це відповідає дійсності, оскільки сучасна жінка не лише виконує господарські чи професійні завдання, а й здатна допомагати та проявляти милосердя, емпатійність, терпимість до оточуючих, подекуди жертвуючи власними інтересами.

Водночас жінкам властива гендерно-рольова поведінка «фемінність» ($t = 4,97$, $p < 0,000$). Це означає, що вони позиціонують себе як емоційні, емпатійні, ніжні, чутливі, сентиментальні тощо. Одночасно виявлено статистично значимий результат за шкалою «підозрілість» ($t = 3,45$, $p < 0,001$), що свідчить про наявність у жінок певних пересторог при особистісній взаємодії з навколишньою дійсністю. Це закономірно, адже прогрес у сучасному світі, жорсткі реалії та нестабільність у суспільстві засвідчують, що небезпека може виявитись не тільки у когнітивному просторі особистості, а й у соціальному.

Таким чином, чоловічі та жіночі ролі мають певні відмінності у своєму вираженні. Згідно зі стереотипними поглядами, жінка – це особистість, яка у кар'єрі прагне зрівноважити сімейне та професійне життя.

Орієнтуючись на допомогу й підтримку інших, вона здатна ефективно та якісно виконувати свою роботу. Щодо чоловіків, то вони спрямовані на завоювання кращих кар'єрних позицій і задля цього готові кидати виклик ризиковим справам.

Більше інформації несе в собі кореляційний аналіз, диференційований за критерієм статі (табл. 2).

Таблиця 2

**Кореляційні зв'язки кар'єрних орієнтацій і фемінності,
маскулінності у загальній групі ($r \geq 0,05$; $p \geq 0,01$)**

Шкали	Фемінність	Маскулінність	Андрогінність
Автономія	-	0,33	
Повага	-	0,32	
Підприємництво	-	0,35	
Зовнішня позитивна мотивація	-	0,42	
Стабільність	0,27		
Милосердя	0,38	-0,29	
Менеджмент	-0,36		
Матеріальні цінності	-0,28		
Рівень самоконтролю		-0,45	
Внутрішня мотивація	0,43		
Спілкування			0,32
Праця			0,35
Рівень кмітливості			0,26

Отже, виявлено пряму кореляційну залежність між шкалою «маскулінність», «автономія» ($r = 0,33$, $p \geq 0,01$) та цінністю «повага» ($r = 0,32$, $p < 0,05$). Також шкала «маскулінність» перебуває у прямому кореляційному зв'язку зі шкалами «підприємництво» ($r = 0,35$, $p \geq 0,05$) та «зовнішня позитивна мотивація» ($r = 0,42$, $p < 0,01$). Ці зв'язки вказують на те, що для студентської молоді важливо бути незалежним, вільним при прийнятті рішень, позаяк це може викликати повагу з боку оточуючих, захоплення від запровадження власних стандартів виконання роботи, діяльності та поведінки загалом. Тобто з раннього дорослого віку закладається психологічно чоловіча стратегія взаємодії та діяльності, яка виявляється у прагненні досягати успіху, долати конкуренцію. Це не дивно, зважаючи на культивованій суспільством маскулінний спосіб життя.

В оберненому кореляційному зв'язку шкала «маскулінність» перебуває зі шкалами «милосердя» ($r = -0,29$, $p < 0,05$) та «рівень самоконтролю» ($r = -0,45$, $p < 0,01$). Ці зв'язки засвідчують: особистості, які позиціонують себе мужніми, сильними, незламними, витривалими,

стійкими до дії стресорів, не схильні до вираження емоційно забарвлених вчинків, надмірної емпатії тощо. Водночас у них може відбуватися компенсація або заміщення під час несподіваного вияву агресії, нестримності, жорсткості у вчинках та ін.

На противагу попереднім результатам, шкала «фемінність» перебуває у прямому кореляційному зв'язку зі шкалами «стабільність» ($r = 0,27$, $p < 0,05$), «милосердя» ($r = 0,38$, $p < 0,01$) та «внутрішня мотивація» ($r = 0,43$, $p < 0,05$).

Це означає, що особистості, яким притаманний фемінний стиль поведінки, прагнуть, аби у розмаїтій діяльності була стабільність, «впевненість у завтрашньому дні», тобто їм притаманна ригідність та несприйняття нетипових ситуацій. Окрім того, виявлені кореляційні зв'язки дають змогу стверджувати, що при фемінному стилі поведінки краще досягається успіх у кар'єрі завдяки великому самомотивуванню, прагненню здійснювати роботу, яка приносить задоволення, а також поцінюванню гуманістичних вчинків при виконанні роботи і можливості допомагати потребуючим.

Шкала «фемінність» перебуває в оберненому кореляційному зв'язку зі шкалами «менеджмент» ($r = -0,36$, $p < 0,01$) та «матеріальні цінності» ($r = -0,28$, $p < 0,05$). Це означає, що фемінно налаштованим особистостям не притаманно керувати іншими, використовувати владно-авторитарний стиль спілкування у діяльності, а також ставити на перше місце матеріальне забезпечення та отримання прибутку від професійної діяльності. Це доволі закономірно, бо, як свідчать попередні наукові розвідки, прагнення керувати людським ресурсом та отримувати за це винагороду проявляється у старшому віці і потребує чималого досвіду, а в нашому дослідженні бере участь винятково студентська молодь.

Шкала «андроґінність» перебуває у прямому кореляційному зв'язку зі шкалами «спілкування» ($r = 0,32$, $p < 0,01$), «праця» ($r = 0,35$, $p < 0,05$) та «рівень кмітливості» ($r = 0,26$, $p < 0,05$). Такі особистості прагнуть постійного комунікативного зв'язку з оточуючими, збагачуються новою інформацією, розвиваються й набувають нового досвіду, бо якщо людина виявляє зацікавленість роботою і намагається перебувати у зручних, комфортних умовах, то це сприяє відчуттю безпеки та надійності. Важливо зазначити, що андроґенна особистість володіє досить високим інтелектуальним потенціалом, прагне розширювати свій світогляд.

Зважаючи на те, що стрижневим поняттям нашого дослідження є кар'єрні орієнтації, варто визначити статистично значимі кореляції у жінок та чоловіків з різною гендерно-рольовою поведінкою.

У групі жінок фемінність корелює на статистично значимому рівні зі служінням ($r = 0,28$, $p < 0,01$), професійною компетентністю ($r = 0,23$, $p < 0,05$), а маскулінність – із підприємництвом ($r = 0,28$, $p < 0,01$) і викликом ($r = 0,26$, $p < 0,01$). Це засвідчує, що жінки фемінного стилю поведінки зорієнтовані на бездоганне та старанне виконання своєї діяльності, при цьому вони володіють відповідними професійними здібностями, прагнуть стати майстрами своєї справи. Тобто, це поєднання суто жіночої стратегії з чоловічим підходом до вирішення професійних завдань.

Щодо жінок з маскулінним стилем поведінки, то такі результати можна експлікувати винятково з прагматичного підходу. З огляду на те, що жінки у XXI столітті обіймають, як і чоловіки, керівні посади, ведуть великі проекти, проводять тендери, займаються бізнесом, отож вони повинні володіти підприємницькими здібностями, а також здатні кидати виклик соціуму.

У групі чоловіків виявлено значущі кореляції маскулінності з викликом ($r = 0,26$, $p < 0,01$) і несподівано – зі служінням ($r = 0,29$, $p < 0,05$). Це означає, що хоча чоловіки позиціонують себе як сильні та вольові, схильні до ризику, проте намагаються втілювати у життя власні цінності, ідеали та переконання, які були би суспільно корисними та важливими.

Також у групі чоловіків встановлено значущі кореляції фемінності з інтеграцією стилів життя ($r = 0,34$, $p < 0,01$). Це означає, що чоловікам із фемінним стилем поведінки притаманне прагнення гармонізувати своє особисте та професійне життя. Для таких особистостей важливо, аби все було зрівноважено – сім'я, робота, кар'єра, особисті інтереси. Жертовність цій категорії осіб не властива.

Загалом стосовно кар'єрного вибору підтверджуються традиційні уявлення про перспективи і прагнення фемінних жінок і маскулінних чоловіків. Цікаво, що намагання бути добрим фахівцем, мати професійні знання пов'язано з фемінністю, подібно, як прагнення фаховості є фемінною рисою, спорідненою зі старанністю.

Наступним кроком опрацювання даних став багатофакторний аналіз, який дав змогу виокремити п'ять незалежних факторів. У таблиці 3 зазначено, що до першого фактора з найбільшими факторними внесками увійшли шкали: підприємництво (0,84), менеджмент (0,81), виклик (0,60).

Ми умовно назвали цей фактор «спрямованість на управлінську діяльність», оскільки тут містяться показники, які стосуються сфери управління людськими ресурсами і безпосередньо пов'язані з керуванням справами, виконанням складних завдань тощо.

Отже, найважливішим чинником побудови кар'єри в студентської молоді є підприємництво, яке вимагає управлінських умінь і здатності кидати виклик життєвим обставинам, перемагати в умовах конкуренції.

Таблиця 3

**Результати факторного аналізу
в загальній групі досліджуваних**

Показники	Factor 1	Factor 2	Factor 3	Factor 4	Factor 4	Factor 5
Підприємництво	0,844	0,064	0,103	-0,135	0,100	-0,082
Менеджмент	0,811	0,037	0,108	0,040	-0,088	0,241
Виклик	0,603	0,207	-0,158	-0,086	0,167	0,570
Стать	-0,082	-0,919	0,010	0,068	-0,035	0,072
Стабільність	-0,077	0,060	0,790	0,121	0,159	0,225
Інтеграція стилів життя	0,341	-0,130	0,748	-0,259	0,066	-0,175
Фемінність	-0,158	-0,466	-0,006	-0,662	0,266	0,092
Маскулінність	0,218	0,245	0,034	-0,831	-0,131	0,109
Професійна компетентність	0,096	0,024	0,201	0,009	0,888	0,145
Служіння	0,043	-0,272	0,098	-0,186	0,187	0,805
Автономія	0,286	0,244	0,365	0,104	-0,380	0,501

До другого фактора з великою перевагою і негативним факторним внеском (-0,92) увійшов показник статі. Цей фактор ми назвали відштовхуючись від смислового навантаження поняття, а саме «гендер».

Другим важливим чинником побудови кар'єри, за уявленнями досліджуваної молоді, є відмова від прагнення відповідати стереотипові поведінки, властивої чоловічій чи жіночій статі.

Третій фактор ми умовно назвали «стабільність у інтеграції стилів життя», адже він вказує на сталість у перебігу життєвих та професійних ситуацій.

До цього фактора увійшли показники кар'єрної орієнтації на стабільність (0,79) й інтеграцію стилів життя (0,75). Отже, стабільність також є привабливою кар'єрною перспективою для молоді.

Четвертий фактор містить із негативними факторними внесками показники маскулінності (-0,83) і фемінності (-0,66), що, подібно до другого, свідчить про негативну роль стереотипної за статевою ознакою поведінки. Ми умовно назвали його «статеві ролі молоді», оскільки у ньому вміщуються показники статево-рольової поведінки особистості.

Наступний – фактор «професійної компетентності», який містить однойменний показник із факторним внеском 0,89. Тобто, сучасній молоді важливо бути компетентною під час виконання нею професійних завдань.

П'ятий фактор охоплює показники служіння (0,81), орієнтації на виклик (0,57) й автономії (0,50), його можна назвати «служіння інтересам соціуму», оскільки, допомагаючи іншим, особистість здатна кидати виклик обставинам і при цьому залишатись незалежною при прийнятті різноманітних рішень.

Отже, факторний аналіз продемонстрував, що найважливішими чинниками кар'єри є підприємництво, нестереотипна поведінка, стабільність і компетентність, служіння інтересам людства.

Позаяк встановлено, що фактор статі поляризує вибірку, ми провели факторний аналіз окремо для представників чоловічої та жіночої статей.

Виявилось, що в жінок найважливішими чинниками кар'єри є кар'єрні орієнтації, які не відповідають стереотипові фемінності й увійшли до першого фактора, а саме: виклик (факторний внесок 0,86), менеджмент (0,85), підприємництво (0,76); другим за значимістю фактором є рівень маскулінності (0,83) і фемінності (0,78); третім – інтеграція стилів життя і автономія (по 0,81); четвертим – служіння (0,89); п'ятим – стабільність (-0,97), останнім – професійна компетентність (0,90).

Отже, найважливішим чинником вибору шляху професійного зростання у дівчат є здатність обирати традиційно не жіночі кар'єрні орієнтири і ця риса пов'язана з маскулінністю.

Факторний аналіз у чоловічій групі підтвердив тенденцію, виявлену у групі жінок: основними чинниками кар'єри чоловіків також є гендерно не типові вибори: основними є автономія (0,87) і служіння (0,54), що становлять перший незалежний фактор; до другого увійшли професійна компетентність (0,86), стабільність (0,76), інтеграція стилів життя (0,54); до третього – підприємництво (0,86), менеджмент (0,79),

інтеграція (0,55); до четвертого – фемінність (0,96); до п'ятого – виклик (0,83) і служіння (0,56); маскуліність (0,94) представляє шостий незалежний фактор.

Отже, гендер є менш суттєвим чинником для чоловіків, ніж для жінок, причому важливішою для хлопців у контексті цього дослідження є фемінність.

Таким чином, з метою виявлення основних кар'єрних профілів у чоловічій та жіночій досліджуваних групах було здійснено факторний аналіз, завдяки якому результати даних у групі з високим рівнем ідентифікації (з допомогою психолога-тренера) уможливили виокремлення двох чинників.

Висновки. У студентської молоді виявлено більше жінок з фемінним типом гендерно-рольової ідентичності, цим особистостям притаманні риси, яких називають жіночими, – емоційність, м'якість, слабкість, турботливість, практичність, консервативність, інтуїтивність, реалістичність, комунікативність, сензитивність, емпатійність тощо.

Серед чоловіків було виявлено більше представників маскуліного типу поведінки, якому характерні інтелект, раціональність, незалежність, активність, сила (як фізична, так і психологічна, чи сила характеру), авторитарність, агресивність, стриманість в емоційних провах, схильність до ризику, здатність до досягнень.

Однак результати загальної вибірки вказують на те, що домінує андрогінний тип поведінки, представники якого володіють і чоловічими, і жіночими рисами, а саме: раціональністю, стресостійкістю, практичністю, схильністю до ризикової поведінки тощо. Водночас кар'єрними орієнтаціями жінок є служіння, стабільність у житті, а для чоловіків – це виклик, підприємництво.

Перспектива подальших наукових розвідок полягає у поглибленні емпіричного вивчення гендерних відмінностей у студентської молоді.

1. Бендас Т. В. Гендерная психология: учеб. пособие / Т. В. Бендас. – СПб.: Питер, 2005. – 431 с.

2. Ильин Е. Пол и гендер / Е. Ильин – СПб.: Питер, 2010. – 688 с.: ил. – (Серия «Мастера психологии»).

3. Максименко С. Д. Загальна психологія / С. Д. Максименко. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 272 с.

4. Могилевкин Е. А. Карьерный рост: диагностика, технологии, тренинг: монография / Е. А. Могилевкин. – СПб.: Речь, 2007. – 336 с.

Андрушко Я. С., Мыхаць О. И. Психологический анализ половых особенностей карьерных ориентаций у студенческой молодежи

Проанализированы результаты эмпирического исследования половых различий карьерных ориентаций у студенческой молодежи.

Рассмотрено карьеру как субъективно осознанные суждения личности о собственном трудовом будущем, ожидаемые пути самовыражения и удовлетворения работой. Установлено большую пригодность мужчин для руководящих ролей.

Охарактеризованы женщины как хранительницы домашнего уюта, способные сопереживать и быть преданными, а также присущие им качества, направленные на эмоциональный аспект.

Ключевые слова: *карьера, карьерные ориентации, студенческая молодежь, пол.*

Andrushko Ya. S., Myhats O. I. Psychological analysis of sex specific career orientations of students

The article analyzes the results of empirical studies of sex differences in career orientations of students. By considering a career as subjectively aware of own judgment about their individual future employment, expected ways of expression and job satisfaction.

The study found that for women to achieve professional, career success important to support family and friends, high professional level, good health. And for men – health, education, teamwork.

Factorization of the data made it possible to explicate 5 factors, namely: «focus on management activities», «gender», «stability in the integration of lifestyles», «sex role of youth», «serving the interests of society» and «professional competence».

This shows the importance of students in the life business, management, stabilization and sustainable characteristics.

Thus, an understanding of the business, self-motivation, an opportunity to arrange your career, focus on professional self-development, communication with friends and respect the environment determine the main components of career orientations of students.

Thus, we can conclude that society usually portrayed career orientation that gender stereotypes associated with inherent and specific masculine or feminine directional personalities.

The article can affirmatively say that gender differences are caused only by biological, social or psychological factors. In our view, the role of gender affects a huge number of external and internal factors from birth. We know that we follow, playing in some vital games. Therefore, every step forward, these frameworks are becoming increasingly blurred and gender differences are not so great, as is commonly believed.

Key words: *career, career orientation, students, sex.*

Стаття надійшла 15 квітня 2016 р.